

Den sovende kvinde

© Bo Hakon Jørgensen 1984

Omslagsillustration:

Schlafendes Mädchen, akvarel af

Egon Schiele, 1911

Bogen er sat med Garamond hos GB-sats
og trykt hos Nordisk Bogproduktion A.s. Haslev
Printed in Denmark 1984

ISBN 87-00-79834-7

Jeg er en læser, der læser en historie ud af følgende facts om fire personer fra tiden 1890 til 1906. Jeg tror på mit forehavende, men det er en fri kombination uden sikkerhedsnet.

Den unge danske symbolistiske lyriker Sophus Clausen har mødt en stor kærlighed i december måned 1893 i Paris. Karen Topsøe, som hun hedder, er 22 år og synes knap så meget om ham som han om hende, og han forlader derfor Paris for at tage til Italien.

Efter et halvt års turen rundt, møder han en junicke i Genua en 25-årig dame, Clara Probinsonne. De flytter hurtigt sammen i en lejet villa på det lille badested Santa Margherita, en station på jernbanen fra Rapallo til Genua ca. 30 km fra denne by. De bliver sommeren over på dette sted på den liguriske kyst. Den 21. september må de imidlertid skilles i Nizza angiveligt på grund af pengemangel. Han rejser til Paris og hun til Rom. Fra den følgende tid, nærmere bestemt 21/9 til 29/10, har forskningen fremdraget seks breve, som belyser begivenhederne denne sommer. Heraf fremgår det, at Clara i hvert fald har troet, at Sophus Clausen havde lovet hende ægteskab i Danmark, — at hun følte sig gravid, — og at deres forhold opløser sig på grund af en økonomisk

trætte.

Omtrent et år senere, efter at have genset Karen Topsøe i København og indset umuligheden af en fremtid med hende, er Sophus Claussen i teatret. Den 7., 8. og 10. december 1895 ser han Eleonora Duse gæsteoptræde bl.a. i rollen som Kameliadamen. Han skriver et digt om hende i Politiken, hvori hun sættes i forbindelse med Clara, og andre breve fra jul-nytår 1895-96 viser, at der er kommet gang i hans selvbiografiske rejseroman „Valfart“, hvori han fremstiller Clara som sit livs løsning på en erotisk splittelse.

Efter denne præstation opsøger han i juli 1896 en gammel kæreste i Horsens og gifter sig med hende, skønt forbindelsen har været afbrudt i mange år. Deres forhold er det vanskeligt at udtale sig om, men det er i hvert fald i dette tidsrum, at forfatterskabet spalter sig i to, dels et idyllisk, dels et såkaldt djævelsk, hvor digtene påkalder gamle ødelagte kvinder, hexe, spåkvinder og kvindelige erotiske gudinder, hvis væsen ikke passer til datidens forestilling om sand kærligheds forløb.

De to omtalte spor gør sig gældende i digtsamlingerne „Pilefløjter“ fra 1899 og „Djævlerier“ 1904. I tiden mellem dem er Claussen ofte på rejse i Italien, dels med familien, dels alene. Foråret 1903 er familien således på Capri sammen med nordmanden Niels Kjær og hustru og Helge Rode med sin daværende forlovede, den nyligt fraskilte Edith Nebelong (1879-1956), en ung forfatterinde med tre romaner bag sig, hvoraf den ene bærer den sigende titel „Gold“. Hun blev senere Claussens gode veninde, der lærte ham ikke at hade sin egen skrift, og hun tilskyndede ham

til at udgive sine digte på trods af den ilde medfart, han mente, hans digtning havde fået i Danmark. Men dette forår 1903 blev et af de mest produktive i forfatterskabet med digte som „Mennesket, Il letto, Hexen i Endor, Trappen til Helvedet, Visen om Himperigimpe, Venedig“, der alle fandt plads i „Djævlerier“. Sept. 1906 forlader han og familien Danmark for at gå i exil i Paris.

Under hele denne historie løber venskabet med journalisten Emil Opffer (1863-1924). Deres breve (77 stk) har et frisprog, som åbenbarer en tænkning og oplevelse bag om det digterisk officielle sprog, der er overraskende.

Opffer var en af datidens mest berejste personer i Danmark, han havde været jorden rundt som korrespondent for forskellige aviser. Han var af den dengang moderne journalisttype, der satte sig for at beskrive oplevelsen ved verdens nye dimensioner f.eks. ved at stige op med ballon og gå ned med en dykker. Dertil skabte han ofte selv sit stof ved at tage strøm på offentligheden, sådan som det f.eks. skete, da han redigerede Nyborg Avis (1893-99, en konservativ avis, ikke at forveksle med Nyborg Dagblad, som Claussens fader ejede og som han selv redigerede 1888-89).

Opffer startede i august 1902 dagbladet „Klokken 12“ i København, som var en slags daidens „Ekstra Bladet“, med en kvik, skandaleopsøgende journalistik: „et Sted, hvor der kan tales frit fra Leveren, hvor man hjælper de smaa og aldrig lefler for de store.“

I foråret 1904 løb Opffer sig en staver i livet. Prins Harald havde udstedt et gældsbevis til en ægtemand

som tak for brugen af hans kone som elskerinde, og da dette gældsbevis kom i cirkulation i København, gik Opffer i breschen for dets ægthed, medens kongehuset benægtede. Samtidig kritiserede han i andre artikler den russiske czar, og det russiske gesandtskab bad justitsministeren anlægge sag mod Opffer for injurier. Den 31. dec. 1904 faldt højsteretsdommen på 2 måneders fængsel og sagens omkostninger. Det må have trukket ud med afsoningen, for først i august 1905 forsvandt Opffer fra landet og slog sig ned i New York som redaktør af dansk-sprogede aviser i Amerika.

Og endnu et mærkeligt sammenfald: Efteråret 1904 døde ungdomstilen fra en uge til en anden. En epoke var forbi.

Således står koordinaterne, nu tegner jeg kurven.

1. kapitel. Kameliadamen?

Klokken henad seks aften slentrede en lille atletisk, men firkantet udseende, 30-årig mand rundt i decemberkulden i Nørreport-kvarteret. Han var udsendt af et provinsblad til at dække den verdensberømte skuespillerinde Eleonora Duses gæsteoptræden i København.

Mørket var forlængst faldet på. Tøsneens snavsede spor efter sporvognshestene trak sig som en bred sort linie ned gennem Nørregade. Inde på fortovene var der spisetidstomt. De sidste tjenestepiger løb ærinder med ting under den ene arm og sjalet rundt om hovedet, holdt med den anden hånd. Han lagde mærke til dem, når de strøg gennem de tomme lysfelter under gadelygterne.

Det var selvfølgelig noget tidligt at komme til teatret. Der var endnu næsten en time til forestillingen. Han godtede sig i sin pelsforede frakke, nød at være i byen igen. Hele efteråret havde han siddet nede i Nykøbing Falster og skrevet bog anmeldelser og et par enkelte kriminalreportager. Han trængte til selskab og genkendelse. Eftermiddagen havde han tilbragt i Jægersborg sammen med sin mor i snak om hjembyen og dens småhistorier. Rapporten om hans økonomi havde hun smilet ironisk ad, især da han planlagde at tage en droske til sporvognens endestation og herfra køre med den til Nørreport.

Han drejede ned ad Studiestræde forbi Skt. Petris gitter, kikkede ned i lyset fra et par forretninger i kælderetagen. Lydene fra en ihærdig opvasker i en restaurant flød med dampen ud ad en åben dør. Så gik han kækt ind i Lars Bjørns Stræde. En ung kvinde skød frem fra en portopgang, stak sin arm ind under hans og hviskede: 25-øre.

Uden at sænke sit tempo svarede han: — Det skal du få for at ta' din arm til dig lige så hurtigt, som om jeg havde sagt dig, at jeg havde en sygdom.

Hun nikkede under kysen og med venstre hånd fandt han mønten i frakkelommen og lagde den i hendes hullede handske. Hun lukkede fingrene og trak venstre arm til sig: — Så gerne den Herre.

Det virkede. Pigerne tog øjnene til sig og han sejlede roligt gennem gaden og tog sig tid til at se.

Disse ture var en vane han havde tillagt sig i Paris og Italien, som han for et år siden var kommet hjem fra. Endnu tidligere havde han frygtet disse kvarterer, ja havde endog set på dem med kendelig forargelse — men nu stimulerede de hans fantasi. Allerhelst ville han være gået med pigen før for at udsørge hende — men de gange han havde prøvet noget sådant, havde de forarget spurgt, med deres korsetter halvåbne, om de da ikke var pæne nok. Det var dyrt at få dem til at tale, det kostede mindst en middag med chancen for at blive set med en af disse piger, som også kollegaerne kendte. Hvad han ville vide? Først og fremmest dyriske detaljer, promiskuøse situationer og så til sidst deres kærlighedsulykke, der havde fået dem til det.

I aften nøjedes han med at kikke. En spinkel nobelt

udseende herre gik med et kødbjerg i en opgang, hvor en dør osede af rødt lys, idet den gik op. En jydsktalende person råbte på sin frakke et sted bag ham — det var sikkert en student, der lige havde fået penge hjemmefra. Foran hjælp to kvinder en veteran fra 64 uden ben ned fra en drosche. Den kærlige latter tydede på, at han var en gammel kunde.

Han var efterhånden nået gennem gaden og stod på hjørnet af voldgaden, idet han trak lommeuret frem. Det hele havde kun taget ti minutter, det var stadig væk for tidligt at gå til teatret. Han kunne tage turen tilbage, men ikke uden at blive kendt som en mærkværdig person. I stedet spadserede han ned mod Jarmers Plads.

Godt, han var i byen igen. Han tænkte på Eleonora Duse, som han skriftligt havde forsøgt at få en samtale med, men hendes pige havde høfligt afvist ham. Fruen modtog aldrig nogen, når hun skulle spille. Han havde jo nok hørt det om hende, men havde alligevel håbet så småt. „Kameliadamen“ havde han aldrig set og dog kendte han godt historien omtrentligt. Tankerne smuttede i alle retninger, korrekturligt til artikkelbogen havde været fuld af fejl — men alligevel havde gennemlæsningen gjort ham sikker. Den skulle nok gå — men ville man forstå den, ville Karen genkende sig selv i den lille dumme englænderinde, var det for meget måske, bare at bytte hendes nationalitet med Claras?

Der begyndte at dreje droscher ned ad voldgaden og igen omkring hjørnet til Nørregade. Han var vendt om og skridtede nu langsomt op mod denne.

Nu måtte det være nok, han bestemte sig og gik hurtigt ned mod teateret og ind i lyshavet.

I foyeren rystede damer og herrer let deres snefnuggede overtøj, inden de rakte det til garderobedamerne. Han havde sat sig med let skrævende ben og røg en cigar. Hvem kom? Det var sandsynligt, at Karen kom i selskab med Emil Hannover. Det kunne godt blive lidt svært at udholde al hendes forlorne lykke.

Åhr — hele den dumme historie. Han fik gåsehud ned ad ryggen over sin egen dumhed. Javel, hun var begavet, men også stædig og fandt ham åbenbart mest egnet som samtalepartner, medens han havde gjort kur i dagevis i Paris og videre i breve fra Italien. Og så var hun kommet op til ham i Store Kongensgade, medens han endnu var i byen, i begyndelsen af februar — bare for at tale og tale. Dengang var han blevet klar over, hvormegit han havde tabt, ikke bare den lille guldfé, nej hun kunne som godt løbe — han havde tabt tiltroen til sin egen kærlighedsaritmetik. Han havde ikke kunnet få øje på nogen lidenskab noget steds i hende, der hele tiden spurgte ham ud om, hvordan Johannes havde det og hvad Stuckenberg skrev på. Han havde gerne villet tale om deres ture i Paris.

Skulle han roligt sidde og vente på at smerten skulle stille sig i egen høje person foran ham med sit: — Nå, De ruger nok på et digt — keder man sig ikke voldsomt derude i provinsen?

Han rejste sig og indtog sin presseplads på 2. række nr. 3. Enkelte sad omkring på rækkerne og småsnakkede, og imens han fordybede sig i programmet mær-

kede han rummet fyldes med mennesker. Stofferne gned med små lyde på plads, taskelåse smækkede kort og den forventningsfulde mumlen steg og sank. Han lukkede sig om sig selv og spekulerede på, om hans italiensk ville strække til, når nu om lidt Eleonora Duse ville tone frem på scenen. Bang havde allerede i Paris omtalt hende i svulstige ordrækker, så det var vel noget ud over det sædvanlige. Idet han vendte sig, så han flere berømte skuespillerinder med små hoffer af opvartende herrer blive gelejdet ind på deres pladser i logerne oppe over hans hoved. Det var kikkertid nu, lyset dæmpedes uden dog helt at forsvinde. Ikke at han følte, at nogen iagtrog ham, hvorfor skulle de dog det? Hvem tænkte vel længere på hans Antoniuskriverier — men de skulle komme til det.

Tæppet gik op. Kameliadams stuepige underholdt den påtrængende greve. Selv var hun ikke på scenen endnu. Truppens italiensk var meget markeret og let for ham at forstå — men hvor mange ville iøvrigt være i stand til at følge med? Nå, de kendte jo handlingsgangen indtil trivialitet fra programmet, der sikkert var blevet studeret både på vejen herhen og hjemme.

Men så kom hun ind i værelset på scenen og skrælgede som en træet skøge elskerens tilnærmelser af sig. „Spil lidt“ sagde hun og satte ham af ved klaveret. Tonerne rev et minde op i ham, Clara havde pjattet med den samme melodi en sen eftermiddag i et tomt fornemt gæstgiveri ved Portofino. Men hvorfor tænkte han på hende nu? Duses lille skikkelse, hendes nakkes let foroverbøjede krumning — hun holdt lige-

som noget tilbage, så ikke direkte på nogen. Nu gik hun hen til spejlet og løste et kort øjeblik sit hår for igen at sætte det op. I det hun vendte sig ud mod publikum lukkede hendes mund sig forsigtigt men uigenkaldeligt. Stum var hun, skønt hun talte meget. Peter Nansen havde haft ret — grim var hun, lille og —.

Så skulle der være fest og der kom bevægelse på scenen, anretninger blev båret frem og de inviterede gæster, som var kommet med veninden Prudence, slog ned omkring bordet. Pludselig knækkede Kamiadamen sammen i hoste, krummede sig om sig selv, rettede sig ud og gik ind i det nærliggende værelse tilhøjre på scenen. Armand fulgte hende og erklærede hende sin kærlighed, bestormede hende for at hun skulle ophøre med at føre det liv, hun gjorde.

— Det febrilske liv jeg lever holder mig oppe! Hun havde rettet sig. Kroppen var stolt, hovedet hævet til kamp. Han blev ved med sin to-årige hengivne tilbøjelse af hende på afstand og spurgte, om hun da ikke havde hjerte for hans kærlighed:

— For min sejlads fører det kun til skibbrud at have hjærte.

Ordene 'navigazione' og 'naufaragare' stod dødsindviede og krystalklare i hendes diktation. Hun talte hans stemning lige ud, og kun et kvarter henne i stykket var det blevet en pine. Billede på billede skyllede ind over hans bevidsthed.

Clara på bagegården i Nizza, i hendes lysebrune rejsedragt med den store hat, hvis sider var tvunget nedad mod hagen af tørklædet. Den varme brise fra havet og svedperlerne over hendes øjenbryn, der kor-

responderede med tårerne ned ad kinderne. Hendes ryg da hun steg ind i den grønne tredieklases vogn, hvor en kasse med høns stod i vejen. Og han huskede sin egen lettelse over at slippe af med hende og hendes kærlighed — og hvordan han, medens toget gjorde klar til afgang, havde spurgt en togkontrollør om Parisertogets tidspunkter. „På gensyn“ havde han råbt, da de blåstribede kontrollører smækkede dørene og stod op på vognens udendørs gangbrædt. Clara havde holdt et lommetørklæde op foran munden. De skrigende lyde fra hjulene som satte igang, gjorde det umuligt at høre om hun græd eller hostede. Men som hun så ud, den fine tilknappe dame midt mellem vildt svedende almue med løste halsbind.

På scenen havde Marguerite skiftet væsen. Hendes øjne strålede, en evig kærlighed havde rejst sig som en mulighed midt blandt hendes pligtforhold. Armand havde brudt hendes panser ned og havde kaldt den uprøvede kærlighed frem i hendes øjne. Tæppet gik for første akt. Lyset voksede, og ikke langt fra sig så han Peter Nansen, der for en uge siden havde skrevet en slags artikel om Duse, der skulle få folk til at sluge billetprisen fra 2 til 12 kr.

Efterhånden sivede folk ud i gangene, selv fandt han vejen til nødtøft-stedet, medens han nikkede til de få bekendte, der imidlertid ikke gjorde mine til at forlade deres konversationer. Han lagde et øjeblik mærke til Carl Ewald, der var her med sin nyeste elskerinde, Agnes H., som man vidende kunne fortælle på „Guldkuren“. En midaldrende dame krydsede hans bane og fandt hans „Unge Bander“ fortryllende, men hun kunne dog ikke forstå, hvad han ville